

تذکر این کتاب توسط مؤسسه فرهنگی - اسلامی شبکه الامامین الحسنین علیهما السلام
بصورت الکترونیکی برای مخاطبین گرامی منتشر شده است.

لازم به ذکر است تصحیح اشتباهات تایپی احتمالی، روی این کتاب انجام گردیده است.

نام کتاب: جوانی و اخلاق در نهج البلاغه

نویسنده: محمد دشتی

پیشگفتار

سپاس و حمد بی کران سزاوار خداوندی است که ما را نعمت عظمای کتاب قرآن بخشید و در پرتو درخشان آن رسالت حضرت ختمی مرتبت محمد بن عبدالله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و ولایت و امامت مولی الكونین حضرت امام علی عَلِيٍّ را بر امت اسلام ارزانی داشت و جان عقول بشری را از حمایت و هدایت بی منتهای معارف دو کتاب عظیم قرآن و نهج البلاغه سیراب گردانید.

احساس فزاینده ی تشنگی نسل جوان در کسب معارف ناب اسلام عزیز و روی آوردن به کتاب شریف نهج البلاغه در سال های اخیر مسئولیت نهادهای فرهنگی کشور را دو چندان کرده است. این خیزش امید بخش نسل نو، آینده ی تابناک و گسترش حقیقت معارف اسلامی را نوید می دهد.

اداره ی کل امور فرهنگی و هنری معاونت پرورشی وزارت آموزش و پرورش ضمن آگاهی و معرفتی که به این امر مهم دارد، با استعانت از پیشگاه آفریدگار جهان هستی و روح منور و حیات بخش مولی امیرالمومنین علی عَلِيٍّ همه ساله می کوشد در راستای پرورش و رشد ساختار اخلاقی و شناختن دانش آموزان با تدوین تالیف، چاپ و نشر جزواتی پیرامون موضوعات مختلف از دیدگاه نهج البلاغه اقدام کرده، تشنگام کسب علوم و معارف اسلامی را دعوت به شکر در مسابقات نهج البلاغه می نماید.

این مجموعه ی ارزشمند را که حجه الاسلام و المسلمین محمد دشتی از موسسه ی تحقیقاتی امیرالمومنین تالیف و تدوین نموده است توسط کارشناسان قرآن و معارف اسلامی این اداره کل برای چهاردهمین دوره ی مسابقات نهج البلاغه دانش آموزان سراسر کشور «دوم راهنمایی دختران» در سال تحصیلی 77-78 انتخاب و منتشر گردیده است.

اداره ی کل امور فرهنگی و هنری

شناخت نهج البلاغه

نهج البلاغه، کتابی است که در آن برخی از سخنان زیبا و نامه های ارزشمند و کلمات کوتاه حکیمانه ی امام علی علیه السلام گرد آمده است، و چون ستارگان همیشه درخشنده در آسمان علم و ادب و معارف انسانی نور می پاشند.

این کتاب که با تلاش و زحمت و هنر بی مانند علامه سیدرضی در سال 400 هجری تدوین شده است و دارای سه فصل جداگانه می باشد.

فصل اول - خطبه ها یا سخنرانیهای امام علی علیه السلام '241 خطبه'

فصل دوم - کتب یا نامه های سیاسی، اخلاقی، نظامی آن ابر مرد تاریخ '79 نامه'

فصل سوم - قصارالحکم یا کلمات کوتاه حکمت آمیز '480 حکمت'

امام علی علیه السلام در تمام دوران زندگی پربار و نورانی خود سعی در هدایت دلها، و مغزها به سوی حقیقت و انسانیت راه روشن الهی داشت. حضرت از هر فرصت مناسبی، با سخنرانیهای اخلاقی، سیاسی، با نوشتن نامه های ضروری و یا کلمات حکمت آمیز، به تمام ارزشهای اخلاقی، انسانی اشاره می فرمود و راه و رسم زندگی سالم و صحیح انسانی را در این کتاب به بشریت سرگشته، معرفی نمود و با هرگونه جهل و جهالت و نادانی مبارزه کرد و روش رسیدن به سعادت و تکامل جاویدان را به همگان نشان داد که نهج البلاغه کتاب زندگی، کتاب اخلاق و رستگاری، کتاب سیاست و کشورداری، کتاب تکامل و بالندگی است.

چرا نهج البلاغه؟

سوال می شود که: اگر تمام ارزش های اخلاقی در سخنان امام علیه السلام وجود دارد پس چرا نام این مجموعه را نهج البلاغه نهادند؟

و راستی نهج البلاغه یعنی چه؟

پاسخ این سوال روشن است زیرا علامه ی سید رضی قدس سره با توجه به زیبایی اعجازگونه کلمات امام علیه السلام نام این مجموعه را نهج البلاغه گذاشت.

'نهج' یعنی راه، راه و روش، راه و رسم.

'بلاغت' یعنی کلام رسا، گویا، روشن.

نهج البلاغه یعنی راه و رسم زیبا سخن گفتن، رسا و گویا و روشن حرف زدن، خوب سخن گفتن، و سخنان خوب را مطرح کردن، که فصاحت و بلاغت یکی از هنرهای با ارزش ادبی است و نهج البلاغه پس از قرآن کریم از این نظر بی مانند است.

تمام دانشمندان جهان، مسلمان و غیرمسلمان، شیعه و اهل سنت و حتی دشمنان امام علیه السلام به این حقیقت اعتراف کردند که از نظر فصاحت و بلاغت پس از قرآن کریم، نهج البلاغه نظیر و مانندی ندارد.

سخنان امام چگونه جمع آوری گردید؟

همه می پرسند:

سخنان امام علی علیه السلام چگونه حفظ و ضبط جمع آوری شده است؟

و همه می خواهند بدانند که:

و در آن روزگاران ظهور اسلام «14 قرن قبل» که وسائل مجهز الکترونیک امروزی وجود نداشت و از رادیو و تلویزیون و مطبوعات و وسایل پیشرفته ی صدابرداری خبری نبود. چگونه سخنرانی های امام علی علیه السلام را جمع نمودند؟ ضبط و کنترل کردند و به نسل های آینده رساندند؟

با توجه به زیبایی ها و ویژگی های سخنان امام علیه السلام پاسخ سوالات یاد شده نیز روشن است.

زیرا شیرینی کلمات امام و فصاحت و بلاغت بی مانند آن، هر شنونده ای را مجذوب خود می ساخت، که در پای سخنان امام حاضر می شدند و با تلاش فراوان در حفظ کردن و نوشتن آن سخت می کوشیدند. از جمله ی این افراد:

اول - گروهی به نام 'کتاب' «تندنویس های زبردست» همه جا با امام علیه السلام بودند و به جای دستگاه های مدرن امروزی، کلمات ارزشمند امام علیه السلام را می نوشتند مانند شاگردان امام 'حارث اعور' و 'زید بن وهب' که سخنرانی های امام را در زمان خودش به صورت کتابی جداگانه تدوین نمودند.

دوم - گروهی دیگر به نام 'حفاظ' وجود داشتند که با حافظه ی قوی خود، خطبه ها، نامه ها، و حکمت های امام علی علیه السلام را حفظ می کردند و سینه به سینه به نسل های آینده رساندند همانگونه که قرآن کریم را حفظ کردند و یا شعرهای ادبی فرهنگ عرب را زنده نگه داشتند.

مسعودی مورخ معروف که 100 سال قبل از سید رضی، تاریخ مروج الذهب را نوشته است می گوید:

«مردم قرن سوم بیش از 400 خطبه از خطبه های امام علی علیه السلام را حفظ کرده و از آن استفاده می کنند.»

در صورتی که در سال 400 هجری، در نهج البلاغه 241 خطبه جمع آوری گردید.

آیا همه سخنان امام علی در نهج البلاغه موجود است؟

باید بدانیم که در کتاب نهج البلاغه، برخی از سخنان و آثار امام علی علیه السلام به دلائل فراوانی ممکن نبود زیرا:

اولا- دشمنان اسلام و رسول خدا، در طول 400 سال قبل از تالیف نهج البلاغه با تمام امکانات سیاسی، نظامی، سعی در نابودی آثار گرانقدر امام علیه السلام داشته و بسیاری از کتب دانشمند شیعه را به آتش کشیدند و به جرم نام و یاد و محبت و پیروی از علی علیه السلام تعداد فراوانی را به شهادت رساندند.

ثانیا- شیعیان و پیروان امام علی علیه السلام در زمان های گذشته، آثار امام را مخفی می کردند و حق تبلیغ و نشر آنها را نداشتند و با پنهان کاری و مبارزه ی مخفی، برای حفظ جان خود، نمی توانستند سخنان امام را جمع آوری و به صورت یکپارچه به جامعه ی مسلمین تقدیم نمایند. در نتیجه ی قتل عامه ای خونی، در مهاجرت های غم بار و در پنهان کاری های ناگوار و در آتش سوزی های خیانت بار، برخی از سخنان و آثار امام علیه السلام به ما نرسیده و بشریت امروز از آن همه انوار تابناک محروم مانده است.

و تازه سید رضی نیز تمام سخنان موجود امام را گرد نیاورده است.

پیام نهج البلاغه

هرکس یکبار کامل نهج البلاغه را بخواند می داند که نهج البلاغه سرچشمه ی همیشه زلال علوم و آبشار همیشه موج معارف الهی، انسانی است.

نهج البلاغه کتاب انسان سازی است، کتاب معنویت است، کتاب سعادت و رستگاری انسان است، جان را درمان می کند و درون را از آلودگی می زداید و با رنگ الهی صیقل می دهد.

برای شما که در دوره ی راهنمایی و سنین نوجوانی به سر می برید ارزنده ترین راه و رسم سازندگی است.

شما و ما که می خواهیم خود را، دوستان و خانواده ی خود را بسازیم و در این سازندگی محتاج به الگوهای صحیح، سالم و کامل می باشیم. نهج البلاغه چون مشاوری دلسوز و آگاه، الگوهای کامل را معرفی می کند، روش شناخت الگوها را می شناساند و روش غلبه بر دشمنان را معرفی می فرماید.

با توجه به پیام ارزشمند نهج البلاغه است که می بینیم از دیرباز «از سال 400 هجری تاکنون» همواره این کتاب وحی گونه، مورد نقد و ارزیابی دانشمندان جهان قرار گرفته است و تاکنون 370 جلد کتاب پیرامون مباحث ارزنده ی آن تالیف گردیده است. علاوه بر آن حدود 210 شرح و تفسیر بر نهج البلاغه نوشته شده و هزاران نسخه ی خطی از قرن های گذشته تاکنون به جای مانده است. صدها جزوه ی درسی از مباحث پربار آن تهیه و مورد استفاده قرار گرفته است.

در نتیجه ما نیز باید با این چشمه سار زلال علوم علوی آشنا شویم و فرازهای درخشان آن را حفظ نموده، به تربیت و سازندگی خود پردازیم.

ان شاء الله.

جوانی و اخلاق از دیدگاه نهج البلاغه

دختران نوجوان به سن و سالی رسیده اند که باید به هم فکری با بزرگترها عادت کنند و با دوستان خود به مشورت و همدلی پردازند. از خودسری های کودکانه دست بردارند، درست فکر کنند. و نسبت به آینده ی خود تصمیم بگیرند، و در کارخانه به مادران خود کمک کنند، هم درس بخوانند و هم گوشه ای از مشکلات خانه و خانواده را بر دوش کشند. اینجاست که هم باید به کسب دانش و به دست آوردن انواع آگاهی همت کنند و هم با راه و رسم زندگی، خانه داری آشنا شوند.

ارزش آگاهی

کسب دانش و آگاهی برای نوجوان یک ضرورت است تا همراه با انواع آگاهی های لازم نسبت به آینده زندگی و آینده ی تحصیلی خود فکر کند، تصمیم بگیرد. امام علی علیه السلام در مجموعه ی سخنان و رهنمودهای ارزشمند خود ارزش علم را فراوان مطرح کرده است.

ارزش تعلیم و آموزش

1- قال علی علیه السلام: «لَكِنَّ الْخَيْرَ أَنْ يَكْتُرَ عِلْمُكَ»

امام علی علیه السلام فرمود: «خیر و نیکی آن است که علم و آگاهی تو را گسترش دهد»⁽¹⁾ جاهل را باید دانش آموخت و از علم و آگاهی و تجربه دانشمندان باید استفاده کرد تا همه ی امور کشور بر اساس علم و تجربه سامان گیرد.

ره آورد علم

سپس به ارزش علم و ره آورد آن می پردازد و جاودانه ماندن علم و جاویدان بودن عالم و دانشمند را مطرح می فرماید که:

2- قال علی علیه السلام: «قَطَعَ الْعِلْمُ عُذْرَ الْمُتَعَلِّلِينَ»

امام علی علیه السلام فرمود: «علم و آگاهی عذر تراشی و بهانه جوئی افرادی که احساس مسئولیت نمی کنند را برطرف می سازد.»⁽²⁾

اگر دختران نوجوان را در آغاز سنین نوجوانی، با علم و دانش آشنا سازند می توانند آینده را با اخلاق نیکوی خانه داری، همسر داری و تربیت فرزندان کامل تغییر دهند، درست بسازند.

ضرورت تربیت پذیری

از نظر روانشناسی یکی از مسائل دوران نوجوانی 'تربیت پذیری' است. گرچه تربیت کودک، حد و مرز خاصی ندارد، و نمی توان سن و سالی را از تربیت و آموزش استثناء کرد. اما این حقیقت نیز به اثبات رسید که در سن و سال نوجوانی زمینه های مناسبتری برای 'تربیت پذیری' وجود دارد، و نوجوانان بیشتر از کودکان، تربیت پذیر می باشند.

ره آورد تربیت

3- قال علی علیه السلام: «وَالْأَدَابُ حُلٌّ مُجَدَّدَةٌ»

امام علی علیه السلام فرمود: «ادب و تربیت، پوشش های زینتی انسان است»⁽³⁾ زیرا وقتی نوجوان تربیت شد، و با ارزش ها آشنا گردید، از سرمایه ای بس والا و پایان ناپذیری برخوردار است که با هیچ قیمتی به دست نخواهد آمد.

شتاب در تربیت نوجوان

امام پس از طرح ارزش تربیت، رهنمود می دهد که در تربیت نوجوان باید شتاب کرد، نباید نوجوان را به حال خود گذاشت، که انواع انحرافات بر سر راه آنان کمین کرده اند. حال که نوجوان در سن و سال نوجوانی از 'روح تربیت پذیری' برخوردار است و آمادگی لازم را دارد باید به تربیت و آموزش او شتاب کرد، و از حداکثر تلاش و کوشش دریغ نورزید که فرمود:

4- قال علی علیه السلام: «لَا مِيرَاثَ كَالْأَدَبِ وَلَا ظَهِيرَ كَالْمُشَاوَرَةِ»

امام علی علیه السلام فرمود: «هیچ میراثی چون ادب، و هیچ پشتیبانی چون مشورت کردن نیست»⁽⁴⁾

دوراندیشی

از حالات روانی ارزشمند نوجوان، 'دوراندیشی' و تدبیر در امور است. نوجوان فکر می کند، فراوان می اندیشد. به آینده ی خود دقیق می شود. می خواهد نقش خود را در خانواده بیابد، و جایگاه ارزشی خود را در جامعه پیدا کند اگر پدران و مادران و دیگر مسئولان تربیتی نوجوان را چونان مشاور آگاه بدانند و در امور سیاسی و اجتماعی و نظامی، نوجوان را در صحبت ها و مشورت های خود دخالت دهند، روح دوراندیشی او تقویت می شود و می توان برای آینده خود و آینده کشور خود مفید و موثر باشد.

ره آورد دوراندیشی

5- قال علی عليه السلام: «والعلماء باقون ما بقي الدهر»

امام علی عليه السلام فرمود: «دانشمندان جاودانه اند تا دنیا وجود دارد»⁽⁵⁾

انسان با دوراندیشی می تواند تمام سرمایه های معنوی، عقل و علم و دانش خود را حساب شده به کار گیرد، و از همه ی خلاقیت های خدادادی بهره مند شود.

ضرورت دوراندیشی

ما برای استفاده ی صحیح از نعمتهای خدادادی، و انتخاب درست راه و رسم زندگی، به دوراندیشی و تدبیر در امور زندگی فردی و اجتماعی نیازمندیم
باید زندگی گذشتگان را مطالعه کرد و در پیروزی یا شکست آنها درست اندیشید، و علل موفقیت یا محرومیت آنان را به ارزیابی گذاشت که امام فرمود:

6- قال علی عليه السلام: «وثمره الحزم السلامة»

امام علی عليه السلام فرمود: «ره آورد دوراندیشی و تدبیر، سلامت است.»⁽⁶⁾

زیرا علل پیروزی یا شکست ملت‌ها، می‌تواند درس‌های عبرت خوبی برای آیندگان و ما باشد که گفته‌اند:

'گذشته چراغ راه آینده است'

تقویت فکر و اندیشه

ارزش انسان به سرمایه ی فکر و اندیشه او است و یکی از والاترین امتیاز انسان نسبت به دیگر پدیده ها داشتن فکر و عقل و اندیشه می باشد. چون انسان می اندیشد، تصمیم می گیرد، می سازد، حرکت می کند و جهان را دگرگون می کند چون می اندیشد می تواند انتخاب کند که خدا آزادی و اختیار را به او بخشیده است

ارزش فکر کردن

چون دوراندیشی ارزش است و برای دوران نوجوانی یک ضرورت غیرقابل انکار می باشد اما برای دوراندیشی به تقویت فکر و اندیشه نیازمندیم باید فکر و عقل را پروراند، و درست فکر کردن را آموخت و از اندیشه های پلید و ناروا پرهیز داشت تا به سلامت مراحل رشد را سپری کرد که امام در نهج البلاغه رهنمود داد:

7- قال علی علیه السلام: «الْفِكْرُ مِرْآةٌ صَافِيَةٌ»

امام علی علیه السلام فرمود: «فکر و اندیشه آئینه ای صاف است که واقعیت ها را نشان می دهد»⁽⁷⁾

پس آگاهی، نتیجه ی دوراندیشی، و دوراندیشی حاصل درست فکر کردن است.

ره آورد فکر کردن

امام علیه السلام به همان مقدار که علم و آگاهی را به عنوان یک حقیقت ارزشمند مطرح می فرماید و ارزش فکر کردن را نیز تذکر می دهد:

8- قال علی علیه السلام: «وَلَا عِلْمَ كَالْتَّفَكْرِ»

امام علی علیه السلام فرمود: «هیچ علم و دانشی همانند فکر کردن نیست»⁽⁸⁾

فراوانند کسانی که در کلاسهای آموزشی حضور دارند اما سودی به حالشان ندارد. آنانکه می شنوند و پس از فراگیری علوم، پیرامون آن می اندیشند و درست فکر می کنند، موفق می شوند مراحل کمال را بیمایند.

عفت و پاکدامنی

از نظر روانشناسی یکی از مسائل مهم نوجوانی شکل گیری شخصیت اوست، نوجوان آرام آرام با محیط خانه و مدرسه و مراکز فرهنگی، آشنائی خاصی پیدا کرده و نسبت به آنها احساس مسئولیت می کند. خود را درک می کند و جایگاه مناسبی برای خود در نظر می گیرد. در روابط اجتماعی برای خود احترام و شخصیتی قائل است. دوست دارد مردم او را احترام کنند، و شخصیت او را بشناسد و متناسب با آگاهی و اندیشمندی او به او بنگرند او را بستایند و مورد احترام قرار دهند که امام با توجه به همین مرحله ی حساس رهنمود می دهد:

حفظ شخصیت

9- قال علی عليه السلام: «فَأَقِمْوْا عَلٰی شَأْنِكُمْ وَ الزُّمُوْا طَرِيْقَتَكُمْ»

امام علی عليه السلام فرمود: «بر شخصیت و ارزش خود استوار باشید و راه خود را بروید»⁽⁹⁾ چون دوران نوجوانی یکی از دورانهای حساس شکل گیری شخصیت نوجوان است، از این رو توجه به حقوق دیگران، خواسته ها و نگرانیهای مردم بسیار ضروری است.

راه حفظ شخصیت

مردم جامعه دوستان و همسایگان، همانند ما می باشند، و چون ما محبت و خشم دارند؛ برخی از چیزها را دوست و بسیاری از سخن ها را دوست ندارند. شخصیت اجتماعی انسان وقتی درست شکل می گیرد که متناسب با خواسته ها و کشش های درونی مردم رفتار کنیم و در پرهیز اجتماعی نیز دارای معیار سنجش صحیحی باشیم که فرمود:

10- قال علی عليه السلام: «مَنْ صَنَّ بِعَرَضِهِ فَلْيَدَعْ الْمِرَاءَ»

امام علی علیه السلام فرمود: «کسی که بر آبرو و شخصیت خود نگران است باید از مجادله
پرهیزد» (10)

احترام به روابط اجتماعی

در کودکی نسبت به ما می گفتند: بچه است، کودک است، و دوران کودکی حساب و کتابی ندارد اما وقتی نوجوان وارد مرحله ی دیگری از زندگی شد. و دوران کودکی را سپری کرد، انتظارات پدر و مادر، خویشاوندان و همسایگان بالا می رود. و از نوجوان توقع شخصیت و بزرگواری دارند. از کارهای او ایراد می گیرند. رفتار نوجوان را به محاسبه و ارزیابی می گذارند. شاید برخی از نوجوانان فکر کنند که پدر و مادر آنها را دوست ندارند. نه بلکه در این دوران زیبا آنها را بیشتر دوست دارند و از حضورشان شادند، اما چون میزان انتظارات بالا می رود، اعتراض و ایرادگیری نیز فرق می کند.

رعایت حقوق دیگران

باید نوجوانان نیز درست بیاندیشند. قانونمند بازی کنند. از کارهای بیهوده پرهیزند و شخصیت اجتماعی خود را تقویت کنند که یکی از راههای آن، تنظیم روابط اجتماعی است. یعنی بدون اجازه وارد اطاق پدر و مادر نشوند. بدون اجازه، اسباب و وسائل دیگران را در اختیار نگیرند. بدون هماهنگی، وارد اطاق یا منزل دیگران نشوند. بدون اطلاع، دست در جیب پدر و مادر نکنند.

11- قال علی عليه السلام: «وَأَرْضٌ مِنَ التَّائِبِينَ بِمَا تَرْضَاهُ لَهُمْ مِنْ نَفْسِكَ»

امام علی عليه السلام فرمود: «آنچه را که برای خود می پسندی برای دیگران هم پسند»⁽¹¹⁾

ضرورت هماهنگی با دیگران

برای تنظیم روابط اجتماعی، باید به حقوق دیگران احترام بگذارد، و با دوستان و همسایگان هماهنگ باشد، و آنگونه که دوست دارد مردم نسبت به او مهربان و اهل گذشت و نیکوکار باشند او نیز نسبت به دیگران نیکوکار باشد.

دختران نوجوان باید در خانه و خانواده، مشاور و کمک کار مادر باشند، و جای خالی او را بتوانند جبران کنند.

12- قال علی علیه السلام: «فَلْيَكُنْ أَمْرُ التَّائِبِ عِنْدِكَ فِي الْحَقِّ سَوَاءً»

امام علی علیه السلام فرمود: «امور مردم در اجرای حق باید نزد تو مساوی باشد.»⁽¹²⁾
دختران نوجوان اگر بر اساس معیارهای صحیح اخلاقی که امام معرفی فرمود، روابط خود را با دوستان، با پدر و مادر، با همسایگان تنظیم کنند و کسی را نرنجانند. و حقوق کسی را نادیده نگیرند. و بدون هماهنگی و اجازه گرفتن دست به کاری نزنند. و به شخصیت افراد احترام بگذارند. می توانند بهترین، سالمترین رابطه ی انسانی، اخلاقی را با دوستان و دیگر افراد جامعه داشته باشند.

آینده نگری صحیح

از آن جوانان و نوجوانان است به رشد و کمال مطلوب می رسانند. و آینده را نوجوانان و آینده سازان تغییر می دهند، می سازند

ضرورت آینده نگری

حال اگر نوجوانان در آینده ی جامعه و خود نقش دارند آیا می توانند بدون آینده نگری صحیح، نقش سازندگی خود را تحقق بخشند؟ و برای بهسازی آینده تلاش موثر داشته باشند باید به نوجوانان آموخت که: نسبت به آنده درست بایندیشند. و فراوان فکر کنند. که امام در نصیحت به فرزندش امام مجتبی فرمود:

13- قال علی عليه السلام: «وَأَبْلَغُ فِي عَوَاقِبِ الْأُمُورِ نَظْرًا»

امام علی عليه السلام فرمود: «کسی را انتخاب کن که از دیگران بیشتر به آینده می نگرد»⁽¹³⁾

ضرورت آمادگی برای آینده

امام عليه السلام پس از طرح ضرورت 'آینده نگری' به یک حقیقت عمومی اشاره می فرماید که در سن نوجوانی، و جوانی و سپس پیری وجود دارد، و آن درست اندیشیدن نسبت به آینده ی زندگی است، باید پیش از فرا رسیدن دوران ضعف و پیری، کار و تلاش لازم را داشت. و برای روزگار ضعف پیری و کهنسالی زاد و توشه ای فراهم کرد و فرصتهای طلائی دوران نوجوانی و جوانی را بیهوده از دست نداد که فرمود:

14- قال علی عليه السلام: «الْعَمَلُ الْعَمَلُ، ثُمَّ النَّهَايَةُ النَّهَايَةُ؟!»

امام علی عليه السلام فرمود: «عمل کنید، عمل کنید، سپس آینده نگر باشید»⁽¹⁴⁾

اگر دوران متفاوت زندگی را درست بشناسم، و در هر مرحله از کودکی و نوجوانی و جوانی و کهنسالی، تلاش متناسب با همان مرحله را داشته و فرصت ها را از دست ندهیم

دچار تاسف و اندوه نمی شویم که در کهنسالی بگوئیم. به پیری خاک بازیگاه طفلان می کنم
بر سرکه شاید بشنوم ز آن خاک بوی نوجوانی را تلاش در خودسازی
پس از شناخت روحیات و زمینه های فراهم دوران نوجوانی مانند:

الف - علم خواهی

ب - تربیت پذیری

ج - دوراندیشی

د - تفکر و اندیشه هدفدار ه - شکل گیری شخصیت اجتماعی

باید تلاش کرد تا از زمینه های آماده، و روحیات مناسب نوجوانی برای 'خودسازی' و
'تربیت خویش' حداکثر استفاده را برد.

و با آگاهی و دوراندیشی به بازسازی فکر و جان و روان خود همت کرد.

زیرا تمام اصلاحات اجتماعی، و انواع سازندگی ها، از فرد آغاز می شود.

من باید خود را بسازم.

تو باید خود را بسازی و تربیت کنی.

تا جامعه که تشکیل شده از فرد، فرد انسانهاست ساخته شود.

معیار خودسازی

15- قال علی علیه السلام: «كَفَاكَ أَدْبًا لِنَفْسِكَ اجْتِنَابُ مَا تَكْرَهُهُ مِنْ غَيْرِكَ»

امام علی علیه السلام فرمود: «در تربیت خویشتن این کافی است که آنچه بر دیگران نمی پسندی انجام ندهی»⁽¹⁵⁾

اگر افراد جامعه، خود را تربیت کنند، جامعه نیز ساخته می شود، و مفسد اجتماعی و انحرافات اخلاقی به تدریج نابود می گردند.

راه خودسازی

امام پس از طرح ضرورت خودسازی به راه های خودسازی می پردازد، و روش تربیت نفس، و راه خویشتن داری را می شناساند، و رهنمود می دهد که منتظر دیگران نباش، تربیت و خودسازی را با تلاش و کوشش از خود آغاز کن.

16- قال علی علیه السلام: «وَأَكْرَمُ نَفْسِكَ عَنْ كُلِّ دَنِيَّةٍ»

امام علی علیه السلام فرمود: «نفس خویش را از هرگونه کارهای پستی دور نگهدار»⁽¹⁶⁾

قانون گرائی

نوجوان سعی دارد با حساب و کتاب سخن بگوید. و دوست دارد که دیگران نیز با نظم و قانون باشند. و با او قانونمند برخورد کنند. سن و سال نوجوانی با نظم و ترتیب و قانون و حساب و کتاب هماهنگ است. اگر مربیان تربیتی، پدران و مادران، نوجوانان را با قوانین و مقررات اجتماعی آشنا سازند، چون زمینه ی پذیرش قانون در نوجوانان بسیار فراهم است، روح قانونگرائی و نظم گرائی در آنان به کمال خواهد رسید.

ضرورت آشنائی با قوانین الهی

17- قال علی عليه السلام: «إِنَّ اللَّهَ افْتَرَضَ عَلَيْكُمْ فَرَائِضَ فَلَا تُضَيِّعُوهَا»

امام علی عليه السلام فرمود: «همانا پروردگار بزرگ حقوقی را بر شما واجب کرده است پس آن را ضایع نگردانید»⁽¹⁷⁾

ره آورد آمادگی برای اجرای قوانین

ما پیش از هر چیز باید قوانین الهی را بشناسیم و در عمل کردن به آن از دیگران سبقت بگیریم.

با مطالعه ی رساله های عملیه مراجع تقلید، حلال و حرام الهی را بشناسیم طهارت و نجاست را بدانیم

روا و ناروا را درک کنیم؛

اموال خود و اموال دیگران را شناخته به آن احترام بگذاریم.

18- قال علی عليه السلام: «الْفَرَائِضُ! الْفَرَائِضُ! أَدُوها إِلَى اللَّهِ تُؤَدِّكُمْ إِلَى الْجَنَّةِ»

امام علی عليه السلام فرمود: «واجبات الهی! واجبات الهی را برای خدا انجام دهید تا شما را به بهشت جاویدان برساند»⁽¹⁸⁾

ممکن است اجرای قوانین و رعایت حقوق اجتماعی برای برخی ناخوشایند باشد، اما عدالت اجتماعی وقتی تحقق می‌پذیرد که قوانین به خوبی اجرا شود.

صبر و بردباری

تذکر دادیم که:

نوجوان باید خود را بسازد چون روح 'تربیت پذیری' دارد
نوجوان باید آینده نگر بوده و خود را برای فردای بهتر آماده کند.

نوجوان باید روابط اجتماعی خود را تنظیم کند
نوجوان باید انواع آگاهی و علوم را به دست آورد

اما چگونه؟

و با چه روش هایی می توان به برتری های یاد شده دسترسی پیدا کرد؟
امام علی علیه السلام می فرماید تمام مراحل یاد شده را تنها با صبر و بردباری می توان سپری کرد.

و تمام ارزش های یاد شده را با صبر و تحمل مشکلات می توان در جان خویش پیاده ساخت.

ضرورت صبر و بردباری

19- قال علی علیه السلام: «وَعَوِّدْ نَفْسَكَ التَّصَبُّرَ عَلَى الْمَكْرُوهِ»

امام علی علیه السلام فرمود: «نفس خویش را بر استقامت در برابر مشکلات عادت ده.»⁽¹⁹⁾

انواع صبر

امام پس از آنکه به یکی از ره آوردهای صبر و بردباری اشاره فرمود، انواع صبر را مورد ارزیابی قرار می دهد، و این حقیقت را طرح می فرماید که، صبر و بردباری هیچگاه به ضرر و زیان کسی نخواهد بود، پس باید بر همه ی سختی ها و مشکلات بردبار بود.

20- قال علی علیه السلام: «الصَّبْرُ صَبْرَانِ صَبْرٌ عَلَى مَا تَكْرَهُ وَصَبْرٌ عَمَّا تُحِبُّ»

امام علی علیه السلام فرمود:

«صبر و بردباری دو قسم است، یکی صبر بر انجام کاری که خوش نداری و دیگری صبر بر کاری که دوست داری»⁽²⁰⁾

پس عامل اساسی، در مباحث نوجوانان، و به بارنشستن ارزش ها، در خودسازی و تربیت نفس، صبر و بردباری و تحمل مشکلات است.

نوجوانان باید خویشتن را با صبر و بردباری عادت دهند و از عجله و شتابهای دروغین

بپرهیزند.

ان شاء الله

پی نوشت ها

1. حکمت 94/1 نهج البلاغه المعجم المفهرس.
2. حکمت 284 نهج البلاغه المعجم المفهرس.
3. حکمت 5 نهج البلاغه المعجم المفهرس.
4. نامه ی 54 نهج البلاغه المعجم المفهرس.
5. حکمت 6 / 147 نهج البلاغه المعجم المفهرس.
6. حکمت 181 نهج البلاغه المعجم المفهرس.
7. حکمت 5 نهج البلاغه المعجم المفهرس.
8. حکمت 3 / 113 نهج البلاغه المعجم المفهرس.
9. خطبه ی 6 / 132 نهج البلاغه المعجم المفهرس.
10. حکمت 362 نهج البلاغه المعجم المفهرس.
11. نامه ی 56 / 31 نهج البلاغه المعجم المفهرس.
12. نامه ی 1 / 59 نهج البلاغه المعجم المفهرس.
13. نامه ی 74 / 53 نهج البلاغه المعجم المفهرس.
14. خطبه ی 13 / 176 نهج البلاغه المعجم المفهرس.
15. حکمت 412 نهج البلاغه المعجم المفهرس.
16. نامه ی 86 / 31 نهج البلاغه المعجم المفهرس.
17. حکمت 105 نهج البلاغه المعجم المفهرس.
18. خطبه ی 2 / 167 نهج البلاغه المعجم المفهرس.
19. نامه ی 16 / 31 نهج البلاغه المعجم المفهرس.
20. حکمت 55 نهج البلاغه المعجم المفهرس.

فهرست مطالب

3	پیشگفتار.....
4	شناخت نهج البلاغه.....
5	چرا نهج البلاغه؟.....
6	سخنان امام چگونه جمع آوری گردید؟.....
8	آیا همه سخنان امام علی در نهج البلاغه موجود است؟.....
9	پیام نهج البلاغه.....
10	جوانی و اخلاق از دیدگاه نهج البلاغه.....
11	ارزش آگاهی.....
11	ارزش تعلیم و آموزش.....
11	ره آورد علم.....
12	ضرورت تربیت پذیری.....
12	ره آورد تربیت.....
12	شتاب در تربیت نوجوان.....
13	دوراندیشی.....
13	ره آورد دوراندیشی.....
13	ضرورت دوراندیشی.....
15	تقویت فکر و اندیشه.....
15	ارزش فکر کردن.....
15	ره آورد فکر کردن.....
17	عفت و پاکدامنی.....
17	حفظ شخصیت.....
17	راه حفظ شخصیت.....
19	احترام به روابط اجتماعی.....

19 رعایت حقوق دیگران
19 ضرورت هماهنگی با دیگران
21 آینده نگری صحیح
21 ضرورت آینده نگری
21 ضرورت آمادگی برای آینده
23 معیار خودسازی
23 راه خودسازی
24 قانون گرائی
24 ضرورت آشنائی با قوانین الهی
24 ره آورد آمادگی برای اجرای قوانین
26 صبر و بردباری
26 ضرورت صبر و بردباری
27 انواع صبر
28 پی نوشت ها